

SCOER

HOE GELIJKENIS EN VERSCHIL TUSSEN MENSEN
JE AAN HET DENKEN KUNNEN ZETTEN

SCOER

SPIERBALLEN, STILETTO'S
EN SUPERHELDEN

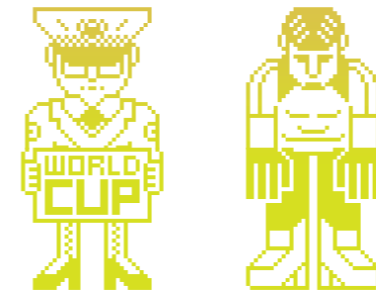
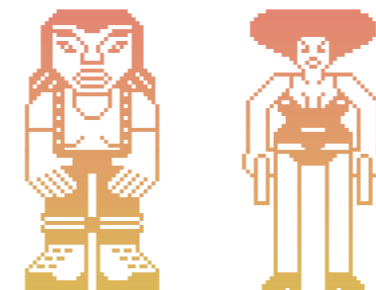
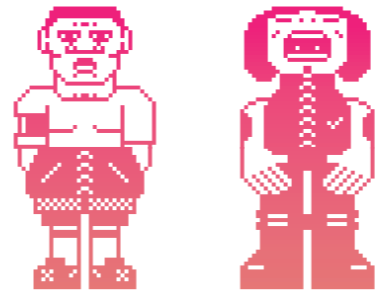
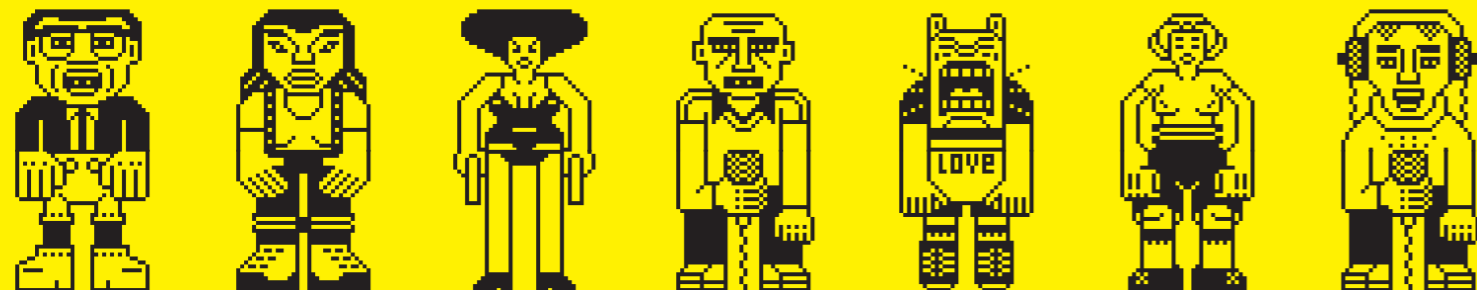

SCOER

DE VERHALEN

MUSEUM de
voor de
ZOETERMEER

STOER

HOE GELIJKENIS EN VERSCHIL TUSSEN MENSEN
JE AAN HET DENKEN KUNNEN ZETTEN

Een opiniestuk dat Dorothee Sturkenboom heeft
geschreven over drie verschillende onderdelen van
tentoonstelling STOER in Museum De Voorde.

Dynamische familietentoonstelling
Spierballen, Stiletto's en Superhelden;
Zoetermeerse portretten **Stoere verhalen**
van Karine Versluis en video-getuigenissen,
vastgelegd in **Studio Stoer.**

over de auteur

DOROTHEE STURKENBOOM

Historicus. Gespecialiseerd in de geschiedenis van emoties, gender en groepsidentiteiten in de tijd van de Republiek.

Na twintig jaar verbonden te zijn geweest aan Nederlandse universiteiten en de University of California at Los Angeles, is Sturkenboom sinds 2010 werkzaam als onafhankelijk onderzoeker.

INTRODUCTIE

Wie door de glazen deuren aan het Stadhuisplein in Zoetermeer Museum De Voorde binnenloopt, betreedt een wereld die tegelijkertijd bekend én onbekend is. Een museum “over jou en mij, hier en nu” met als hoofdthema het dagelijks leven, daar verwacht je op het eerste gezicht misschien weinig verrassingen. Want dat ‘dagelijks leven’, dat kennen we toch allemaal al?

Niets is minder waar. Vergelijk het met wanneer je wadend door een voorde in de rivier de overkant bereikt. Je had je reeds een beeld gevormd van de overzijde maar nu je die beter kunt bekijken, blijkt het er allemaal heel anders bij te liggen dan je eerst dacht. Dat zet je aan het denken – niet alleen over het onverwachte maar ook over je eigen verwachtingspatronen.

Een mooi voorbeeld daarvan was de manier waarop het begrip ‘Stoer’ in 2021-2022 op verschillende wijzen door het museum in beeld werd gebracht, onderzocht en bevraagd.

STOERE VERHALEN IN WOORD EN BEELD

Een 'nozem' die zichzelf stoer vindt omdat hij durft toe te geven aan zijn verliefdheid, een tweeëntwintigjarige die haar Surinaamse achtergrond stoer noemt, een boomlange vent die het stoer vindt dat hij open is over zijn depressie en kwetsbaarheden...

In **Studio Stoer** werden inwoners van Zoetermeer en bezoekers uitgenodigd om tijdens een korte opname voor de camera te vertellen wat ze stoer vonden aan zichzelf. In die situatie gebracht blijken mensen de grenzen van het begrip soms ver te kunnen oprekken. De meest bijzondere invullingen leken te komen van personen die zichzelf op andere momenten misschien niet zo gauw stoer zouden noemen, maar nu toch iets moesten vertellen over hun 'stoere zelf'. Het was prachtig om te zien hoe hun eigen relaas over een kant van zichzelf waar ze

niet eerder bij stilgestaan hadden, ook henzelf leek te raken en aan het denken zette. Zelden zie je zo mooi in beeld gebracht hoe nieuwe verhalen ook in staat zijn nieuwe werkelijkheden te creëren.

Tegelijkertijd tonen deze vijftig video-opnames dat het begrip 'stoer' door een meerderheid nog steeds behoorlijk traditioneel wordt opgevat: als doorzettingsvermogen tonen, je fysieke grenzen verleggen, dingen doen die je eigenlijk niet durft óf bewust dingen doen die anderen niet durven en daarmee de buitenwereld imponeren. Toch kunnen ook deze clips (die nog altijd op het YouTubekanaal van het museum te zien zijn) verrassen en ontroeren omdat er soms mensen aan het woord komen die doorgaans niet zo snel geassocieerd worden met het woord 'stoer'.

MARGRET

59 JAAR, LEIDSCHENVEEN

RANIA

20 JAAR, KATWIJK

Ik denk aan de ietwat nerveuze 72-jarige die met haar rollator een ongewenste insluiper de weg afsneed of aan de jongeman met een beperking die door zijn zang en dans bij optredens van bekende artiesten een zekere reputatie heeft opgebouwd en trots vermeldt dat andere mensen hem om zijn durf bewonderen.

Bij deze verhalen werd ik als kijker stevig geconfronteerd met mijn eigen verwachtingspatroon. Bij het begrip 'stoer' had ik eerder niet aan jongens als Fred en vrouwen als Marijke gedacht. Waarom eigenlijk niet? Ze zijn, bij nader inzien, minstens even stoer als Jeroen die een militaire opleiding volgt of Sabine die op haar 29e in haar eentje met de auto van Amsterdam naar Beijing reed om geld op te halen voor een goed doel.

Soortgelijke verschuivingen van 'stoer' toonde het werk van Karine Versluis die zich gespecialiseerd heeft in documentaire fotoprojecten en verhalen die mensen kunnen verbinden. In **Stoere Verhalen** benaderde zij negen Zoetermeeders met een opmerkelijk verleden of een anderszins opmerkelijke identiteit om samen met hen de betekenis van het begrip 'stoer' te

onderzoeken. Een verleden als vluchteling of in de psychiatrie, een verstandelijke beperking of ingrijpende ziekte, een zwarte of een lgbt+-identiteit, een migratieachtergrond, jaren in de criminaliteit of slachtoffer van pesten op school: deze inwoners van Zoetermeer hebben weinig in het leven cadeau gekregen. Toch waren ze bereid zichzelf voor dit fotoproject open te stellen. In leeftijd variërend van 11 tot 79 jaar, bewijzen ze stuk voor stuk dat zelfs bij de nodige tegenslag de 'stoere' keuze voor een (nieuw) eigen leven mogelijk is.

Veerkrachtig en inspirerend.

Museum De Voorde beheert het historische erfgoed van de stad Zoetermeer. Door deze 59 mensen en hun verhalen vast te leggen op de gevoelige plaat en film, brengt het museum nu ook het 'moderne erfgoed' van de stad Zoetermeer in al zijn diversiteit in beeld.

BO

26 JAAR, ZOETERMEER

Spierballen, Stiletto's en Superhelden

Studio Stoer en de **Stoere verhalen** met foto's van Karine Versluis vormden een goede opmaat voor de dynamische familietentoonstelling **Spierballen, Stiletto's en Superhelden**.

Opnieuw werden de bezoekers hier meegenomen in een ontdekkingsstocht langs de vele potentiële betekenissen van het begrip 'stoer'. En opnieuw werden zij nadrukkelijk uitgenodigd om zelf na te denken over wat stoer-zijn nu eigenlijk betekent.

Dat begon al direct bij de kleine vitrines aan het begin die met een aantal historische voorwerpen de meest gangbare betekenissen op een rijtje zetten, maar wel op zo'n manier dat er meteen ook ruimte gecreëerd werd voor vragen en twijfels. Want missen we in dit rijtje niet iets? Is sterk zijn, je leven wagen, verzet plegen, openlijk uitkomen voor je mening, een grote mond geven of veel geld hebben nou wel in alle

omstandigheden en in alle opzichten zo stoer? En waar komen die betekenissen eigenlijk vandaan?

Voor deze tentoonstelling namen de makers de omschrijving in een Nederlands woordenboek als uitgangspunt: "Stoer is volgens de Dikke Van Dale: flink en sterk zijn. Stoer doen betekent de indruk willen wekken van kracht en onverschrokkenheid. Op de tweede plaats heeft stoer ook te maken met leuk, vlot en flitsend zijn. De Dikke Van Dale geeft als voorbeeld: 'een stoere jas'." Dat deze omschrijving wellicht te beperkt is en aan een herziening toe, wordt gaandeweg de tocht door het museum duidelijk.

Teruggaand op de achttiende eeuw, blijkt het woord 'stoer' in het Nederlands lange tijd vooral met mannelijk-geconnoteerde woorden in verband te zijn gebracht: nors, fors, sterk, onverzettelijk, flink, ferm, dapper, sportief, krachtig...

Ook in andere culturen bestaat het begrip, al krijgt het daar soms een wat andere invulling. Zo is 'stoer' bij de Masai in Afrika en de Maori in Oceanië verbonden geraakt met bepaalde dansvaardigheden, in Japan met de vliegensvlugge behendigheid van de Ninja's. De betekenis van woorden blijkt niet in beton gegoten, maar cultureel en historisch bepaald. Dit impliceert dat ze ook kunnen veranderen. Die conclusie drong zich in deze expositie telkens weer opnieuw op bij allerhande onderwerpen uit het dagelijks leven.

Zo liet een vijftal panelen gewijd aan de veranderende jeugdcultuur zien hoe de invulling van 'stoer' verschoof tussen de jaren vijftig van de twintigste eeuw tot nu. De rebellie

spatte van de tentoongestelde foto's

en straattaal af, maar ondanks

deze constante zag je ook

hoe de wereld veranderde

tussen de rock&roll en

brommers van de nozems

uit de jaren vijftig en de

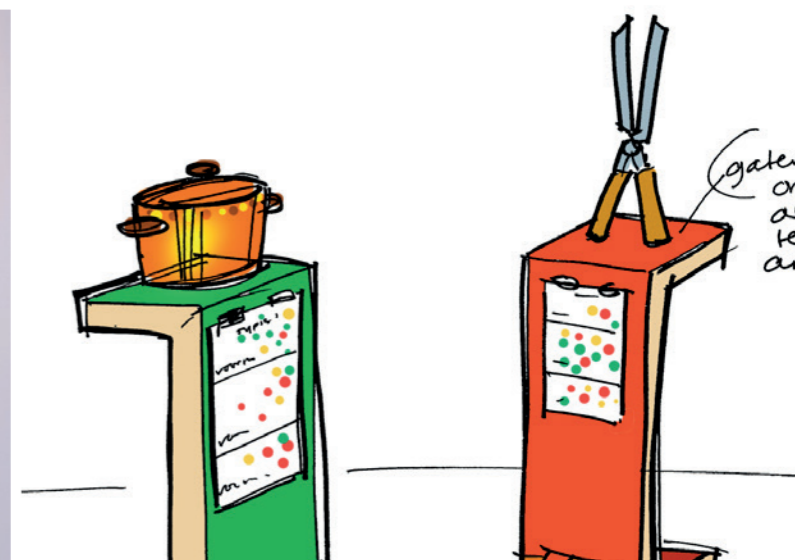
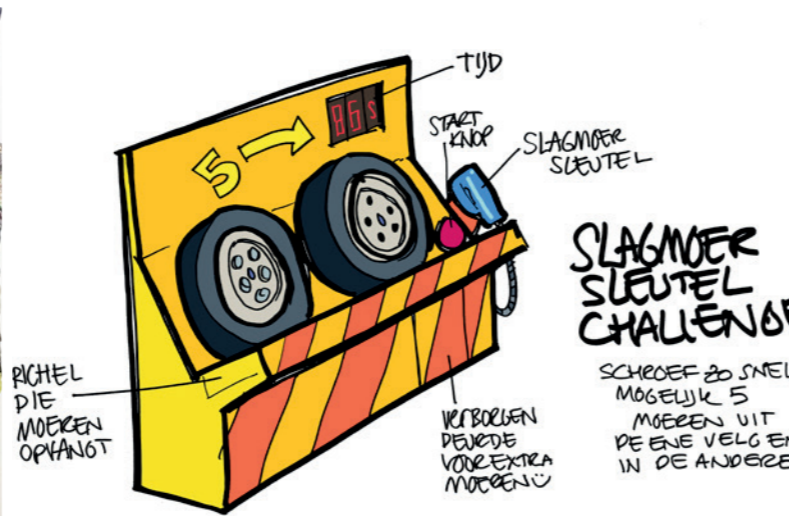
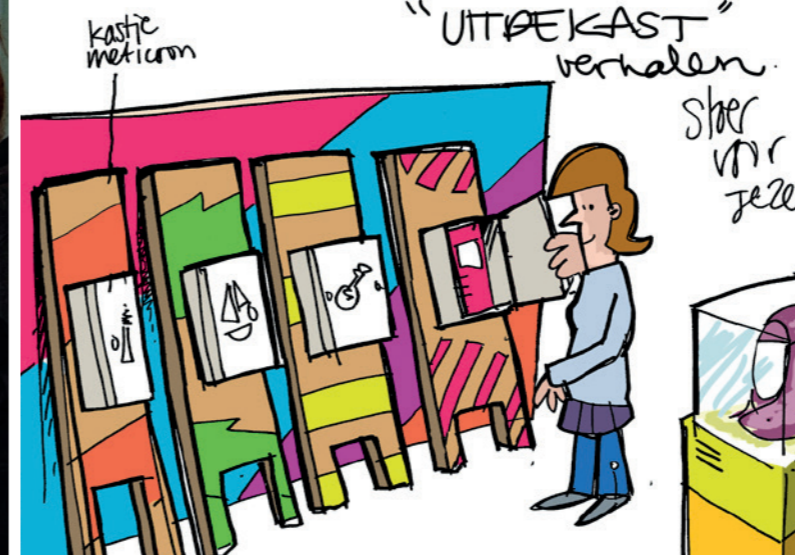
drillrap en uitklapbare

stilettomessen van de

scholieren anno 2020. De tijd waarin een persoon leeft, bepaalt wat stoer is en hoe hij of zij stoer doet. Als je erbij wilt horen, is het moeilijk je te onttrekken aan de peer pressure van je omgeving. Vooral voor de jongeren die onvermijdelijk nog op zoek zijn naar hun identiteit en die doorgaans vinden in de groepscultuur van leeftijdgenoten – inclusief de muziekkeuze, gekoesterde idolen en schoenen die laten zien wie je bent.

Overigens werden de jaren vijftig met hun rebellerende nozems hier niet toevallig als beginpunt gekozen. Het is de tijd dat Zoetermeer nog een dorp was voordat het in de jaren daarna als overloopgemeente van Den Haag uitgroeide tot de stad die het nu is. In die decennia veranderde er veel in het dagelijks leven van haar inwoners. Als stadsmuseum ziet De Voorde het ook als taak om die ontwikkeling te laten zien. De transistorradio en brylcreem uit de jaren vijftig, de buttons van Doe Maar en een Sony Walkman uit de jaren tachtig, de schoenen van Louboutin en een Iphone-3 uit 2008: het publiek zag de tijd verglijden met raak gekozen voorwerpen uit de collectie Populair Design van het museum die de verhaallijn van **Spierballen, Stiletto's en Superhelden** ondersteunden.

UIT DE KAST

De expositie was vrolijk vormgegeven en bijzonder kleurrijk – kleurrijk in de letterlijke maar ook in de overdrachtelijke betekenis van het woord: met kleurrijke personen. Als voorbeeld licht ik het onderdeel **Stoer voor jezelf** eruit. Dit was opgebouwd rond een zevental kasten van zo'n 50 bij 50 cm op ooghoogte. Elke kast toonde bij opening het verrassende verhaal van een persoon die – tegen de druk van de omgeving in – een bijzondere keuze maakte om (weer) gelukkig te kunnen worden.

Zoals Hannah die er na een borstamputatie voor koos om gewoon naar de sauna te blijven gaan en ook bloot met haar ene borst op de foto ging. Of Jahél die tegen de gangbare Europese schoonheidsnormen in de krul in haar haren de ruimte geeft en als kapster Afro-Nederlanders leert om van hun 'kroeshaar' te houden. Selma kwam als lesbienne letterlijk en figuurlijk 'uit de kast' maar moest voor die keuze een hoge prijs

betalen omdat haar moslimfamilie alle contact verbrak. We maakten verder kennis met Isabella die besloot om non te worden en tegelijkertijd als juriste op de Zuidas te blijven werken. En met de Haagse Alexine Tinne (1835-1869) die niet lang na Livingstone door het Midden-Oosten en de binnenlanden van Afrika begon te reizen en dat op 34-jarige leeftijd met de dood moest bekopen. Een hedendaagse Amazone, Natural Hair Doctor, ex-moslima, jonge non en ontdekkingsreizigerster: allemaal vrouwen met een sterke onafhankelijke geest.

Maar ook de twee geselecteerde mannen toonden op een ongebruikelijke manier hun kracht en onafhankelijk denken. Sebastiaan ging op een gegeven moment zijn eigen mannenjurken maken en dragen, en Sander maakte ondanks zijn podiumangst furore als dragqueen Lady Galore. Allebei morrelen ze aan standaardopvattingen over hoe mannen eruit horen te zien.

Genderbenders en de Genderblender

Sander, Sebastiaan, Selma ... zij vallen met vele anderen in de categorie genderbenders: mensen die tornen aan de normen die voor hun sekse gelden en de grenzen van –gender oprekken en verbuigen. Dat kun je inderdaad stoer noemen, want hoewel die gendernormen in de hedendaagse maatschappij minder dwingend zijn dan in de tijd van Alexine, verwachten wij nog altijd dat mannen en vrouwen zich verschillend gedragen en van verschillende dingen houden. Wie daarvan afwijkt, riskeert afwijzing en uitstoting.

Juist omdat het begrip ‘stoer’ traditioneel zo sterk mannelijk geconnoteerd is, was het niet verrassend dat de makers van de tentoonstelling verder op dit genderaspect inzoomden. De manier waarop ze dat deden, was wél verrassend. Zo haalden zij met behulp van historische informatie een flink aantal vastgeroeste ideeën door een zelfbedachte genderblender.

Wie veronderstelt dat er altijd maar twee seksen zijn geweest, ontdekte op de expositie dat sommige niet-westerse culturen al eeuwenlang het bestaan van een derde sekse erkennen en aan deze non-binaire personen vaak een spirituele taak toevertrouwen. Wie denkt dat cheerleading typisch is voor meisjes, werd eraan herinnerd dat Amerikaanse presidenten Roosevelt, Eisenhower en Reagan in hun jeugd cheerleaders waren. Wie vindt dat fijngeweven kant, de kleur roze en in het openbaar huilen alleen bij vrouwen horen, kon lezen dat mannen uit de Parijse elite van de achttiende eeuw zich hiermee juist onderscheidden. Daarmee ogen deze ‘vrouwendingen’ opeens een stuk stoerder.

Naast ideeën kunnen ook objecten uit het dagelijks leven ons –subtiel of minder subtiel – in een bepaalde richting duwen. Zo worden rolpatronen bevestigd en versterkt door de materiële

cultuur waarin wij leven. De expositie bracht dit overtuigend in beeld en niet zelden met een knipoog. Dat je bij de drogist roze en blauwe wegwerpscheermesjes kunt kopen die verder exact gelijk in vorm en functie zijn, is de meesten wel bekend. Maar dat er ondertussen roze boormachines en wereldbollen op de markt gebracht worden, was nieuw voor mij. Tegelijkertijd leerde ik dat de keuze voor pastelkleuren voor 'vrouwelijke' gebruiksvoorwerpen pas dateert uit de jaren vijftig en dat de kleur blauw vroeger sterk geassocieerd werd met vrouwen

Voor het publiek is het design vaak bepalender dan de functie bij de vraag of voorwerpen 'mannelijk' of 'vrouwelijk' zijn. Een Zweedse proef uit 2004 toonde dit doeltreffend aan met een staafmixer die op een hoekige boormachine gemonteerd was (de Mega Hurricane Mixer) en een fraai afgeronde boormachine die oogde als een föhn (Drill Sophia).

Als bezoek(st)er moet je om deze zaken lachen, maar word je ook aangespoord na te denken over de relatie tussen een 'stoer' ontwerp en de manier waarop voorwerpen in de praktijk een gender krijgen opgelegd. Opnieuw maakte de collectie Populair Design van het museum het een en ander aanschouwelijk, inclusief een genderneutraal pak speelkaarten dat de tegenbeweging representeert die zich sinds enkele jaren manifesteert.

Onnodig gegenderd? Mannenmosterd en vrouwen thee.

Er zijn producten speciaal voor mannen en speciaal voor vrouwen. Soms worden 'neutrale' producten ook aan gender gekoppeld. Is dat echt nodig? Worden dingen onnodig gegenderd?

Onnodig ontgenderd?

Er is ook een tegengeld. Er worden dingen gemaakt die juist geen onderscheid meer maken. Een voorbeeld zijn de genderneutrale toiletten, die sinds 2015 in steeds meer openbare gebouwen te vinden zijn.

In 2020 kwamen er gender- en rasneutrale speelkaarten op de markt, zonder aan de koning ondergeschikte koningin. En als je beschuit met muisjes wilt serveren aan het
ob de wader: 'Soudget oad qe joutjed ougesbescrijgje joutwader'
in 2020 joutwader ee bescrijgje ee bescrijgje joutwader

De stiletto-challenge

Het woord stiletto uit de titel verwees niet alleen naar het levensgevaarlijke mes dat vooral bij jongens populair is. De stilettohak onder vrouwenschoenen kreeg in de expositie ook de nodige aandacht. Niet iedereen kan goed op zulke hoge dunne hakken lopen maar wie het kan, voelt zich empowered, stoer en krachtig. De bezoekers van Museum De Voorde mochten het zelf uitproberen op een catwalk met spiegel, speciaal voor dit doel gebouwd, met pumps met puntige neuzen en dito hakken. Ook jongens en mannen konden de uitdaging aangaan want er was keuze uit de maten 35 tot en met 45.

Opnieuw kregen we er een stukje geschiedenisles bij: in het oude Egypte droegen rijke mannen al hakken om boven lagergeplaatsten uit te torenen, de Franse koning Lodewijk XIV was er gek op, en ruiters uit het Mongoolse Rijk hadden hakken nodig om niet uit de stijgbeugels te glijden. Maar tegenwoordig worden hakschoenen – hippe artiesten ten spijt – toch onmiskenbaar als vrouwelijk gezien. In Engeland kon een receptioniste ontslagen worden omdat ze weigerde de hakken te dragen die het bedrijf aan vrouwen als dresscode oplegde.

De stiletto-challenge was één van de zes interactieve challenges waarbij de bezoeker zijn of haar stoerheids-gehalte kon testen. Een creatieve manier om de gasten (jong én oud) even lekker actief te laten zijn en tegelijkertijd over het thema te laten nadenken. De meeste challenges zoals het spijkers meppen, een grote motor bestijgen en uitproberen hoe een (lichte) elektrische schok voelt, appelleerden aan de meer traditioneel-mannelijke invullingen van 'stoer' in de betekenis van veel kracht hebben of het onbekende aandurven. Maar de stiletto-challenge gaf een verfrissende twist aan de betekenis van 'stoer'.

Een andere manier waarop kinderen, ouders en grootouders actief bij de tentoonstelling werden betrokken, was de frequent weerkerende uitnodiging om met kleine stickers hun mening te geven bij bepaalde multiple choice-vragen op de muur. Tegen de tijd dat ik Museum De Voorde bezocht, hadden zich in de antwoorden duidelijk zichtbare patronen afgetekend. Die bevestigden dat veel mensen nog altijd behoorlijk stereotiep denken en vinden dat bijvoorbeeld een sixpack of coole zonnebril hebben 'stoer' maakt. Bij de vraag welk voorwerp

het stoerst was, verkoos een overweldigende meerderheid de boormachine boven de naaimachine of de thermosfles 'voor de schaft'. Tegelijkertijd kozen sommige bezoekers onverwacht de bezem als stoerste voorwerp of de pan met bloemmotief. Onwillekeurig vroeg ik me af wie dat geweest konden zijn en of die keuze misschien op pure dwarsigheid berustte. Om me vervolgens te realiseren dat mijn verbazing voortkwam uit mijn eigen onvermogen om die pan als stoer te zien.

Andere publieksvragen leverden nog meer verrassende uitkomsten op. Zo werd het idee dat jongens stoerder zouden zijn dan meisjes al aan het begin van de expositie door de helft van de bezoekers ontkracht. Bij de leeftijdsgroep tussen 13 en 18 jaar was zelfs 70% het niet met die stelling eens. Ook de antwoorden bij de eindvraag "Op welke manier ben jij stoer?" gaven stof tot nadenken. Het hoogste scoorde namelijk het antwoord 'Ik help andere mensen', een opvatting van stoer die je niet in het woordenboek kunt terugvinden. Verder gooide bij jongeren tot 18 jaar 'Ik bepaal mijn eigen keuzes' hoge ogen en

bij volwassenen tussen 19 en 65 'Ik durf mijn kwetsbaarheid te tonen'. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat die uitkomsten deels het gevolg zijn geweest van het bezoek aan de tentoonstelling. Die plaatste immers op allerlei manieren vraagtekens bij gevestigde ideeën over wat stoer is.

Besluit

Het is indrukwekkend wat in Zoetermeer voor elkaar gebokst is met de verschillende exposities rond het begrip STOER: publieksparticipatie, aandacht voor culturele verschillen en minderheden, geschiedenis, amusement en bezinning rondom een alledaags woord uit het gewone leven.

Zoals ik aan het begin van dit essay al schreef: wie Museum De Voorde aandurft, ontdekt een wereld die vertrouwd en tegelijkertijd anders is. Omdat het museum je op een speelse wijze uitdaagt om beter te kijken en te reflecteren op je eigen verwachtingen: zoveel verschillende mensen, zoveel verschillende interpretaties van stoer, en ondertussen toch ook zoveel overeenkomsten...

Onvermijdelijk zet dit je aan het denken over het verschil maar ook de gelijkheid tussen mensen en culturen. Geen overbodige luxe in een gemeente met meer dan 140 nationaliteiten. Wie er nog niet is geweest, moet vooral De Voorde bezoeken: een klein stoer stadsmuseum, pal naast de Randstadrail.

Colofon

Deze publicatie vormt de afsluiting van het project STOER, Museum De Voorde, maart 2021 - juli 2022

Tekst Dorothee Sturkenboom

Redactie Marjonne Kube

Vormgeving Ric Berretty
Experience Concepts

Fotografie Ron Jenner, Hans van de Bunte, Ric Berretty

@ Museum De Voorde, 2022

STOER is mede mogelijk gemaakt door:

Fonds 1818 BankGiro Loterij FONDS

VSBfonds, iedereen doet mee CULTUUR FONDS ZOETERMEER

M
mondriaan
fonds

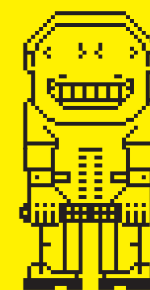
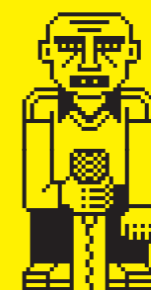
KICKSTART
CULTUUR
FONDS

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS

gemeente
Zoetermeer

FSH

Pro Juventute
Bondsvereniging van Jeugdwerkers

Museum De Voorde
Stadhuisplein 22
2711 EC Zoetermeer
T +31 (0)79 316 4735

info@museumdevoorde.nl
www.museumdevoorde.nl

MUSEUM de
voor de
ZOETERMEER